

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Директор НЕНЦ
В.В. Вербицький

2009 рік

**ПЛАН
НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
ВИХОВАНЦІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОЛОГО-
НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ В ЗАКРИТОМУ
ГРУНТІ**

2009-2010 рік

ВСТУП

Підвищення ефективності навчальної діяльності школярів набуває все більшого значення в школах і позашкільних закладах України, тому дуже важливими є ті форми організації, які забезпечують високу пізнавальну активність учнів і дають можливість підвищити рівень знань і вмінь. Слід зазначити, що під час безпосередньої роботи з живими об'єктами в учнів найкраще розвиваються і засвоюються біологічні знання. Тому наявність закритого ґрунту в школах та позашкільних закладах України має велике значення у навчально-виховному процесі. Практична та дослідницька робота активізує пізнавальну і творчу діяльність учнів дає можливість зрозуміти суть життєвих процесів, сприяє формуванню біологічних понять, розвиває навички науково-дослідної роботи, а також виховує повагу до сільськогосподарської праці.

Навчально-дослідна робота вихованців Центру у закритому ґрунті в зимовий і ранньовесняний періоди забезпечить ознайомлення з специфікою спорудження і роботи об'єктів захищеного ґрунту, учні набудуть корисних трудових умінь, навичок, навчатися живцювання, вирощувати розсаду овочевих і квіткових рослин та ранні овочі.

Робота в теплиці і парниках особливо зацікавлює дітей в осінньо - зимовий період, певною мірою компенсує їм дефіцит спілкування з живою природою, дає змогу вирощувати ранні овочі для шкільної їдальні, розсади для озеленення.

ҐРУНТОВІ СУМІШІ

Для виготовлення ґрунтових сумішей, на яких вирощують розсаду та овочеві в теплицях і парниках, використовують таку землю: дернову, перегнійну, торф'яну, листяну, стару парникову та великий річковий пісок.

Дернову землю заготовляють на луках з добрим травостоем або на вигонах. На початку літа нарізування дернини провадять плугом або заготовляють бульдозером, захоплюючи верхній шар ґрунту товщиною 10-12 см, який добре пронизаний корінням трав. Укладають дернину в штабелі, перешаровуючи її гноєм. Протягом літа штабелі зволожують гноївкою або водою, 1-2 рази перелопачують. Перед використанням просівають через решето. За відсутності луків землю заготовляють на польових родючих ділянках. Для цього весною на таких ділянках розкидають і заорюють гній з розрахунку не менше 100 т на гектар. Після приорювання гною ґрунт дискують та боронують. Восени його загортають бульдозером, складають в штабелі і використовують як компонент для виготовлення ґрунтосуміші.

Перегнійну землю виготовляють з парникового перегною, який восени вичищають з парникових котлованів. Вибраний з парників перегній складають у штабелі, де він добре перегниває, перетворюючись в хорошу перегнійну землю.

Торфову землю одержують з торфу, який заготовляють на торфовищах і складають у штабелі, перешаровуючи його гноєм з додаванням 4-5 кг вапна на кожний кубічний метр торфу. Догляд такий же, як і за штабелем дернини.

Листяну землю застосовують для загортання дрібного насіння, а також як домішку до щільної дернової землі. Виготовляють її з листя (краще дубового або кленового), яке восени згрібають і складають у купи в сирому затіненому місці для перегнивання. Перед використанням пропускають через решето.

Стару парникову землю заготовляють восени, коли вичищають парники. Укладають її у штабелі окремо з під різних культур, пересипають вапном (2-3 кг вапна на 1 м³ землі) і зволожують гноївкою. Після зимового проморожування її використовують для вирощування овочів, причому землю з-під помідорів беруть під капусту чи огірки, а з-під капусти - під зелені культури і навпаки.

Пісок (краще крупнозернистий) заготовляють на берегах річок. Додають його як домішку до ґрунтосуміші (5-10% за об'ємом), щоб зробити її пухкою і поліпшити водо- і повітропроникність та теплопровідність.

З усіх цих земель, що мають різні фізичні властивості і різний вміст поживних речовин, виготовляють ґрунтові суміші, виходячи з розрахунку, що на кожні 4 парникові рами, або на 3-4 м² ґрунтової чи 5 м² стелажної теплиці, або на 100 стандартних посівних ящиків потрібно мати один кубічний метр такої суміші.

Для ранніх парників ґрунтосуміш готують з однієї частини дернової та двох частин перегнійної землі з додаванням 3-5% піску.

Під овочеві культури, які вирощують в парниках у більш пізні строки, і також під розсаду помідорів, баклажанів, перців для суміші беруть рівні частини дернової та перегнійної землі. Як у першому, так і в другому випадках частину перегнійної землі можна замінити торфвою.

Для вирощування сіянців овочевих культур, призначених для пікірування, ґрунтосуміш готують з рівних частин перегнійної і листяної землі з додаванням незначної кількості піску.

Ґрунтосуміш під тепличні огірки та помідори повинна складатись з рівних частин дернової та перегнійної землі.

Шар ґрунтосуміші в ранніх парниках насипають не більше 12 см, а у більш пізніх - 14-16 см. При вирощуванні плодів огірків, помідорів і динь ґрунтосуміш періодично підсипають з таким розрахунком, щоб шар її був заввишки не менше 18-20 см. Висота шару землі в ґрунтових теплицях повинна бути 25-30 см, а в стелажках - 15-20 см.

Щоб не затрачати часу і коштів на заготівлю нової ґрунтосуміші для вирощування овочів і розсади в спорудах закритого ґрунту, проводять дезинфекцію вже використаної суміші термічним, хімічним та біологічним способами.

ВИМОГИ АГРОТЕХНІКИ ВИРОЩУВАННЯ РОСЛИН

В теплицях і парниках відповідно до вимог агротехніки вирощування рослин створюють штучний клімат - освітлення, температуру, вологість та газовий режим.

Освітлення. Основним джерелом штучного освітлення рослин в теплицях є електрична енергія. З цією метою використовують різноманітні лампи.

В практиці найчастіше застосовують електричні лампи розжарювання по 500 Вт на 1 м² площі. Щоб не допустити перегрівання і обпалювання рослин, стаціонарні лампи підвішують над ними на висоті 60-70, а пересувні - на висоті 15-30 см.

Люмінесцентні лампи дають холодне світло, причому в 2-3 рази більше, ніж звичайні. Підвішують їх на висоті 3-5 см від рослин по 350-420Вт на 1 м² площі.

Застосування в теплицях зимою додаткового освітлення розсади огірків по 7-12 годин на добу скорочує період її підготовки до 20-25 днів. Підсвічування розсади помідорів по 12-14 годин на добу протягом 20-30 днів дає можливість одержати готовий садівний матеріал за 35-40 днів.

Температура. Регулювання теплового режиму проводиться опалювальною системою, утепленням на ніч заклоєної поверхні парників та теплиць матами, обприскуванням заклоєння розчином крейди чи глини (але не вапна), а також вентиляцією парників і теплиць. Питання про вимоги до тепла окремих овочевих культур розглянуто в розділах по вирощуванню цих культур.

Спостереження за тепловим режимом здійснюють за допомогою звичайних і ґрунтових термометрів та термографів. Показники цих приладів записують в спеціальний журнал 3-4 рази на добу.

Вологість ґрунту та повітря. В теплицях вологість ґрунту та повітря регулюють поливанням і провітрюванням. Зимою і весною рослини поливають рідко і лише теплою водою (20-25⁰), а літом - підігрітою на сонці.

Відносну вологість повітря підтримують відповідно до вимог окремих рослин: для огірків - 85-95%, для салату, шпинату, цвітної капусти - 60-70%, для помідорів, баклажанів та перцю - 50-60%.

Збільшують вологість повітря в теплицях поливами, дощуванням, обприскуванням доріжок, стін, обігрівальних приладів. Знижують його посиленням провітрюванням та обмеженням поливів.

Для визначення відносної вологості повітря в спорудах користуються психометрами та гігрографами.

Повітряно-газовий режим. У теплицях і парниках іноді не вистачає корисних і в той же час буває багато шкідливих для рослин газів. Особливо шкідливі для всіх рослин окиси сірки, які попадають в повітря з димом при пічному обігріванні. В спорудах, що працюють на біологічному обігріванні, в перші дні після закладання біопалива виділяється дуже багато аміаку та вуглекислоти, які теж шкідливо впливають на рослини. Тому висаджувати розсаду треба через 5-6 днів після того, як закладено гній. За цей час шкідливі гази вивірюються. Насіння можна сіяти і в перші дні.

Для більшості овочевих культур концентрацією вуглекислоти в повітрі з 0,03% корисно підвищувати до 0,35%, а для огірків - 0,6-0,7%. При біологічному

обігріванні вуглекислоти в парниках і теплицях виділяється в 10-15 разів більше, ніж при обігріванні водою, паром тощо.

Навчальну та дослідну роботу в теплицях і парниках, враховуючи вікові особливості дітей, найдоцільніше зосередити на таких питаннях:

1. Розмноження рослин - насіннєве, вегетативне (стеблом листковими живцями, висадками, цибулинами, діленням куща, кореневищем).
2. Спостереження за цвітінням рослин.
3. Вплив різних факторів (світло, волога, склад ґрунту, час укорінення тощо) на ріст і розвиток рослин.

ОФОРМЛЕННЯ ДОСЛІДУ

Результати дослідів кожен учень записує в щоденник. Подаємо зразок його оформлення.

щоденник дослідницької роботи

Обкладинка: гурток, рік.

1 сторінка: Ланка, ланковий, тема дослідів, культура, сорт.

2 сторінка: План агротехнічних заходів.

3 сторінка: Фенологічні спостереження в ході дослідів.

4 сторінка: Висновки за результатами дослідів.

Перелік умінь і навичок, яких учень набув під час їх виконання.

Роботу у теплицях важливо спланувати так, щоб юннати цього віку максимально залучалися до посильного виробничого процесу. Найкраще разом з дітьми вирощувати зелені культури - посівні та вигоночні. Тому ще раз коротко спинимося на основних агротехнічних моментах.

МЕТОДИКА ДОСЛІДУ

Перед закладанням дослідів школярів необхідно ознайомити з такими поняттями, як дослідна і облікова площа, варіант дослідів, повторність тощо.

Дослідна площа - частина поля, виділена для проведення дослідів. Від правильності її вибору значною мірою залежить успіх дослідження, цінність його результатів.

Облікова площа - та, з якої зібрано врожай.

Варіант дослідів - змінено (опущено) фактор впливу чи прийом, що вивчаються. Такий варіант називається контрольним або контролем.

Повторність дослідів запроваджується для більшої достовірності його результатів (2-3 рази, а інколи навіть більше). Урожай кожного варіанту збирають й обліковують окремо у всіх повторностях, потім виводять середнє арифметичне.

Точність та ефективність проведення дослідів залежить від розміру і форми ділянки. Видовжене поле повніше охоплює дрібні ґрунтові відмінності і нерівності рельєфу, отже, точність результатів підвищується. Основний принцип дослідницької роботи полягає в тому, що для всіх варіантів дослідів слід забезпечити однакові фактори впливу (крім того, який вивчається).

Для практичної діяльності найдоцільніше виділити кожній ланці по два поля - контрольне і дослідне.

Щоб забезпечити достовірність одержаних результатів, дослід треба закласти у двох повторностях, і по кожному з них певна ланка окремо веде щоденник у чорновому варіанті, а по закінченню досліду вони переписуються начисто.

План дослідницької роботи у закритому ґрунті та написання творчих робіт

№ п/п	Назва гуртка	Тема дослідницької та творчої роботи	Дата закладення дослідів та написання роботи	Відповідальний
1.	«Квітникарі-аранжувальники»	«Вплив довжини листового живця сенполії на проживання і проростання»	20 вересня 2009	Колоколова Л.В.
2.	«Фітодизайн»	«Вплив глибини посадки живців товстянки на ріст та розвиток»	20 жовтня 2009	Штурмак Л.І.
3.	«Юні ботаніки»	«Вплив термообробки посадкового матеріалу цибулі ріпчастої на її ріст і розвиток»	10 листопада 2009	Домрачева Т.В.
4.	«Юні екологи»	«Управління ростом і розвитком рослин шляхом застосування мінеральних добрив»	27 листопада 2009	Драган О.А.
5.	«Декоративний розпис»	Конкурс «Авторська казка»	10 листопада 2009	Бережна С.А., кер. гуртка
6.	«Народні ремесла»	Творча розробка проекту «Осінь золота»	10 листопада 2009	Курінна Н. А., кер гуртка
7.	«Основи ветеринарної медицини»	«Вплив вітамінізованих комбікормів на протипараз, імунітет пташенят»	14 вересня 2009	Сидоренко І.В.
8.	«Юні рослинники»	«Сортовивчення селери як вигоночної культури»	10 листопада 2009	Пінчук М.О.
9.	«Любителі домашніх тварин»	«Вивчення оптимальних умов для утримання таргана мадагаскар».	23 вересня 2009	Русан Г.Л.

10.	«Юні екологи»	«Вивчення кращих способів розмноження ехінацеї пурпурової».	25 вересня 2009	Радченко Т.Д.
11.	«Юні друзі природи»	«Вивчення впливу густоти посіву на ріст і розвиток рослин (ехінацея пурпурова)»	III декада лютого	Цюнь Л.О.
12.	«Кролівники»	«Вивчення впливу міжпородного схрещування на життєвість і розвитку кролів»	9 вересня 2009	Рачок С.П.
13.	«Знавці лікарських рослин»	«Вплив температури та освітлення на укорінення живців алоє деревовидного»	III декада лютого	Зенюк А.П.
14.	«Знавці лікарських рослин»	«Вплив мінеральних добрив на укорінення живців алоє деревовидного»	III декада лютого	Козленко В.О.
15.	«Лісівники-дендрологи»	«Вегетативне розмноження дерев'янистих рослин дендропарку»Юнатівський»	Осінь 2009	Бойко Є О.
16.	«Юні рослинники»	«Вирощування розсади ранньостиглих сортів помідорів»	15 березня	Любивий В.М.
17.	«Лозоплетіння»	Творча розробка символу народної архітектури та хлібопекарської праці, сувеніру «Вітряк» із соломи, рогози, лози.	10 листопада 2009	Федоров В.Є., зав. Школою народних ремесел
18.	«Біокераміка»	Творча розробка «Символ 2010 року»	10 листопада 2009	Жестерьова В.М., методист
19.	«Нанизування бісером»	Творча розробка з циклу «Символи України»	10 листопада 2009	Пилипчик Б. П., кер. гуртка
20.	«Образотворче мистецтво»	Творча розробка «Дизайн у кераміці»	10 листопада 2009	Ковтяга О.В., кер. гуртка
21.	«Юні лісівники-дендрологи»	«Вплив стратифікації насіння туї східної (біоти) на схожість»	Осінь 2009	Казарова О.А.
22.	«Юні садівники»	«Вивчення способів	15 лютого	Федорчук М.І.

		розмноження винограду»		
23.	«Юний акваріуміст»	«Вплив температурного режиму на ріст і розвиток акваріумних рибок»	січень	Перевозник Н.В.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугай С.М. и др. Растениеводство. К.: “Вища школа”, 1987 г., 240 с.
2. Безручко И.Н. Справочник по почвозащитному земледелию. К.: Урожай, 1990 г., 280 с.
3. Веселовський І.В. та ін. Атлас-визначник бур'янів К.: Урожай, 1988р., 290с.
4. Веселовський І.В., Бегей С.В. – Грунтозахисне землеробство. - К.: Урожай, 1995 р., 250 с.
5. Гудзь В.П., Примак І.Д. та ін. Землеробство. - К.: Урожай, 1995 р., 384 с.
6. Гудзь В.П., Примак І.Д. та ін. Механічний обробіток ґрунту в землеробстві : навч. посібник для студ. агро – спеціальностей //.-БДАУ, 2002 р., 320 с.
7. Дегодюк Е.Г. Вирощування екологічно - чистої продукції рослинництва. К.: Урожай, 1992 р., 317 с.
8. Котоврасов И.П., Крикунов В.Г. Земледелие с основами почвоведения и мелиорации. К.: “Вища школа”, 1987 г., 356 с.
9. Кравченко М.С., Томашівський З.М. Практикум із землеробства. К.: Мета, 2003 р., 320 с.
10. Нагорный Н.Н. Технология и технические средства почвозащитного контурно – мелиоративного земледелия К.: „Урожай”, 1994 г., 225 с.
11. Орлов Д.С. Химическое загрязнение почв и их охрана. – М.: Агропромиздат, 1991 г., 198 с.
12. Шикунла М.К. Грунтозахисна біологічна система землеробства в Україні. К.: «Урожай», 2000 р., 389 с.